

prof. dr hab. Rafał Molencki
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytet Śląski w Katowicach
rafal.molencki@us.edu.pl

**Ocena rozprawy doktorskiej p. mgr Pauliny Rybińskiej
pt.**

***Middle English Word Geography: a comparative study of Northern
and East Midland versions of Mandeville's Travels***
(195 stron wydruku komputerowego)

Język średnioangielski charakteryzuje się ogromnym zróżnicowaniem dialektalnym z uwagi na ukształtowanie się formy standardowej dopiero pod koniec tego okresu i formalnej dominacji języka francuskiego jako urzędowego, mimo że był to język mniejszości. W związku z tym wiele tekstów angielskich było zapisywanych w znacznie różniących się od siebie wersjach w zależności od dialektu autorów i/lub skrybów, dzięki czemu możemy porównywać procesy gramatyczne i leksykalne zachodzące w poszczególnych odmianach regionalnych angielszczyzny tego okresu. Takie bogate zróżnicowanie jest wdzięcznym tematem badań historycznojęzykowych i przedstawiona do oceny rozprawa doktorska pani mgr Pauliny Rybińskiej wpisuje się w ten nurt badań diachronicznych angielszczyzny. Uważam, że praca ta jest bardzo solidnym i

kompetentnym opracowaniem tematu i stanowi istotny przyczynek do badań z zakresu historycznej geografii leksykalnej języka angielskiego.

Jako korpus tekstowy Autorka wykorzystuje w porównaniu dwie wersje dziennika podróży domniemanego angielskiego szlachcica Johna Mandeville'a do krajów Bliskiego i Dalekiego Wschodu w drugiej połowie XIV wieku pierwotnie po starofrancusku (c1360) i przetłumaczona na przełomie XIV i XV wieku na angielsku. Jedna z badanych wersji średnioangielskich została zapisana jako rękopis Egerton MS 1982 w dialekcie północnym (z Yorkshire), dalece odmiennym od innych dialektów średnioangielskich. Druga wersja (manuskrypt Cotton Titus) pochodzi z East Midlands (dokładniej Hertfordshire) czyli regionu środkowowschodniego, gdzie wtedy właśnie dopiero kształtowała się norma angielszczyzny – był to także dialekt współczesnych autorowi badanego pamiętnika podróży Geoffreya Chaucera i Johna Wycliffe'a. Zakłada się, że obydwa rękopisy, obecnie przechowywane w Bibliotece Brytyjskiej w Londynie, powstały w drugiej dekadzie XV wieku. W swojej pracy p. mgr Rybińska skupia się na różnicach leksykalnych pomiędzy obiema wersjami i jako główny cel badawczy proponuje analizę stopnia zróżnicowania leksykalnego, ale także adekwatność zaproponowanej metodologii do kolejnych badań tego typu.

Rozprawa składa się ze wstępu, czterech rozdziałów zasadniczych, bibliografii, streszczenia angielskiego i polskiego oraz dwóch obszernych aneksów. Pierwsze dwa rozdziały mają charakter teoretyczny i opisowy: w pierwszym Autorka omawia podstawowe pojęcia z zakresu językoznawstwa historycznego, zwłaszcza dialektologii historycznej, czynniki wewnętrzne i zewnętrzne wpływające na zmiany językowe, kontrast synchronia vs. diachronia, a także współczesne metody badań historycznych i dialektologicznych ze szczególnym uwzględnieniem analiz korpusowych. W rozdziale drugim znajdujemy szczegółowy opis rozwoju i dystrybucji dialektów staro- i średnioangielskich ze słusznym zaznaczeniem, że nie mamy tu do czynienia tylko z różnicami ortograficznymi i fonetycznymi, ale także w znacznym stopniu leksykalnymi i czasami nawet gramatycznymi. Omówiony też jest stan badań nad historyczną geografą leksykalną angielszczyzny.

Rozdział trzeci wprowadza czytelnika w główny cel rozprawy poprzez zaprezentowanie metodologii wykorzystanej w badaniu przy głównym założeniu, że na różnice leksykalne wpływa przede wszystkim region powstawania tekstu. Pytania badawcze, jakie stawia Doktorantka to, czy różnice leksykalne mają charakter systemowy i są potwierdzone w innych tekstach istniejących w kilku wersjach regionalnych, czy też bywają tylko kwestią przypadku. Następnie omówione są kwestie techniczne związane z wyborem i badaniem materiału korpusowego z sześciu równoległych rozdziałów z obydwu wersji dziennika podróży Mandeville’a – korpus badawczy nazwany *ManTralex*.

Najważniejszy, najobszerniejszy i najbardziej samodzielny rozdział czwarty przedstawia szczegółową i skrupulatną analizę różnic w doborze słownictwa w północnej i środkowowschodniej średnioangielskiego tłumaczenia (?tłumaczeń) opisu podróży Mandeville’a, podzieloną na części mowy. Wyniki analizy przedstawione są procentowo w tabelach. Następnie w szczegółowym badaniu Autorka wybrała 15 par wyrazów o największej frekwencji występowania w odmiennych formach, z których większość stanowią stare słowa angielskie stopniowo wypierane przez nowe zapożyczenia romańskie (łacińskie i francuskie), a także staronordyckie. Znajdujemy tu także podsumowania w tabelach i – co ważne – na mapach dystrybucyjnych a także cytaty pełnych zdań, co dodatkowo pokazuje kontekst użycia tych par wyrazów. Szczególnie istotne jest skonfrontowanie danych korpusowych z danymi z korpusu pomocniczego słownikowego i tekstowego z tego samego okresu późnośrednioangielskiego. Wszystkie wyniki analiz są opisane w sposób jasny i konsekwentny. Autorka przekonująco udowadnia, że region jest zdecydowanie ważną zmienną wpływającą na wybór jednostek leksykalnych przez autorów/skrybów.

W aneksach na końcu pracy znajdujemy wykaz wariantów ortograficznych ok. 1300 wyrazów (rzeczowników i czasowników, mimo że w pracy jest także mowa o przymiotnikach i przysłówkach) - Aneks A – oraz wykaz tekstów średnioangielskich, na podstawie których zostały sporządzone mapy występowania leksemów – Aneks mylnie opisany jako C, powinno być B.

Jak już wspomniałem we wstępie do recenzji, uważam, że jest to bardzo dobra rozprawa doktorska. Opracowanie korpusu, skrupulatne przebadanie go i przedstawienie wyników analizy wymagało wielu miesięcy żmudnych badań nad trudnymi średniowiecznymi tekstami. Autorka wykazała tu doskonałą znajomość języka średnioangielskiego w jego bardzo różnych odmianach regionalnych. Lekturę pracy ułatwiają tabele podsumowujące i przede wszystkim mapy dystrybucyjne występowania poszczególnych leksemów.

Doceniając dokonania Autorki rozprawy, mam jednakże kilka propozycji ewentualnych zmian i uzupełnień, w przypadku gdyby praca miała się ukazać drukiem w całości lub w częściach jako artykuły naukowe:

- Autorka rozprawy skupia się na różnicach leksykalnych. Pewnie zbadanie różnic gramatycznych byłoby zagadnieniem wymagającym kolejnej rozprawy, ale dobrze byłoby przynajmniej o tym krótko napisać, a może także przyjrzeć się różnicom w doborze zaimków osobowych (zwłaszcza odpowiednikom *you*, *she* i *they*) i np. formami czasownika *be* (różnice gramatyczno-leksykalne). Np. na początku rozdziału piątego (analizowanego szczegółowo przez Autorkę) w wersji MS Egerton znajduje:

*For þer was a faire damysell whilk he luffed wele, and **scho** dyed sudaynely and was layd in a graue of marble; and for þe grete lufe þat he had to **hir** he went on a nyght til **hir** grafe and opned it and went in and lay by **hir***

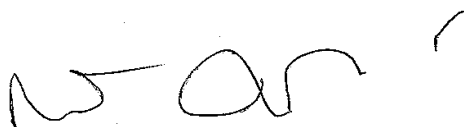
a w MS Cotton Titus:

*For he had a fayr damysele þat he loued wel to his paramour & **sche** dyed sodeynly & was don in a tombe of marble & for the grete lust þat he had to **hire** he wente in the nyght vnto **hire** tombe & opened it & went in & lay be **hire***

- W konkluzji warto byłoby się zastanowić, która wersja jest bardziej konserwatywna – czy faktycznie dialekt północny był bardziej progresywny? Czy potwierdza się, że na północy znajdujemy więcej zapożyczeń skandynawskich, a w East Midlands francuskich? Wreszcie czy i w jakim stopniu oryginał starofrancuski wpłynął na dobór słów w wersjach średnioangielskich? I przy okazji, jak się mają obie badane wersje w stosunku do zakładanej jako pierwotna średnioangielska tzw. *defective version* na podstawie edycji Seymoura 2002?
- Przy ogólnym omówieniu czynników wewnętrznych i zewnętrznych wpływających na zmiany językowe (ss. 11-12) mamy do czynienia z nie do końca trafioną argumentacją dotyczącą czasowników słabych. To prawda, że była ich już w staroangielszczyźnie większość (a to podstawa zjawiska analogii), ale stało się to także dzięki masowemu zapożyczaniu czasowników francuskich, z których wszystkie – oprócz *strive* z *estriver* – automatycznie stawała się czasownikami słabymi, znacznie zwiększając ich liczbę w języku. Trudno zatem mówić o tylko czynniku wewnętrznym, pomimo tego że tak twierdzą źródła na które powołuje się Autorka.
- W nagłówkach w rozdziale czwartym skrót ger. powinien być zapisywany wielką literą Ger., gdyż tak zapisuje się słowo Germanic (a nie germanic).
- I jeszcze uwaga techniczna: wstęp i wnioski końcowe zostały zawieszone niejako poza strukturą pracy. Uważam, że też powinny być ponumerowane podobnie jak wszystkie rozdziały i podrozdziały w części zasadniczej.

Bibliografia pracy jest obszerna i wyczerpująca, zawiera ważne prace dawniejsze i nowsze wiążące się z tematem. Autorka odwołuje się zarówno do prac drukowanych, jak i obszernych leksykograficznych baz danych, w tym do kluczowych *Middle English Dictionary* i *Linguistic Atlas of Late Middle English*. Na uwagę zasługuje bardzo dobra angielszczyzna rozprawy – prosty i zwięzły język, jakiego oczekujemy w rejestrze naukowym.

Pomimo stwierdzenia paru drobnych uchybień, uważam że recenzowana rozprawa zasługuje na zdecydowanie pozytywną ocenę. W konkluzji zatem jest mi miło stwierdzić, że rozprawa doktorska p. mgr Pauliny Rybińskiej pt. *Middle English Word Geography: a comparative study of Northern and East Midland versions of Mandeville's Travels* **spełnia wymogi** stawiane takim pracom przedstawione w ustawie z 13 III 2003 (z późniejszymi zmianami) o stopniach naukowych i tytule naukowym. Rozprawa ta stanowi oryginalne i nowatorskie rozwiązanie problemu naukowego, a także jest istotnym wkładem w badania nad językiem średnioangielskim, a w szczególności diachronicznej geografii leksykalnej, w tym zróżnicowaniem leksykalnym w poszczególnych dialektach angielszczyzny. Wobec tego wnioskuję o dopuszczenie jej Autorki do dalszych czynności postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

prof. Rafał Molencki

Katowice, 11 września 2024 roku